

Эта статья посвящена многолетней педагогической деятельности выдающегося украинского педагога по вокалу Елены Александровны Муравьевой, работавшей более 30 лет в киевских высших учебных заведениях и воспитавшей сотни выдающихся певцов и педагогов вокала. Среди них – З. Гайдай, Л. Руденко, И. Козловский, Д. Евтушенко, Н. Захарченко.

Ключевые слова: вокальное мастерство, исполнительская интерпретация, музыкальный образ.

The article is devoted to a long-term educational work of the famous Ukrainian vocal teacher Olena Oleksandrivna Muraviova who worked over 30 years in Kyiv higher educational establishments and brought hundreds of prominent singers and vocal teachers. Z. Gaidai, L. Rudenko, I. Kozlovskiy, D. Yevtushenko, N. Zakharchenko are among them.

Key words: vocal skill, performance interpretation, musical image.

УДК 378.147

Свириденко А.Ю.,

аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

НОРМАТИВНА ДИСЦИПЛІНА

«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізована проблема вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності», розкрито сутність поняття, обґрунтовано теоретичні засади курсу.

Ключові слова: вища освіта, педагогічна діяльність, безпека життєдіяльності, безпека життя, здоров'я, професійна підготовка.

З розвитком цивілізації та науково-технічного прогресу су-перечності між природою та суспільством все більше загострюють-ся. На межі тисячоліть людство постало перед реальною проблемою виживання, тому безпека життєдіяльності є глобальною, життєво важливою проблемою суспільства в цілому.

За цих умов формування нового мислення у кожного члена суспільства і особливо молодій людині має бути спрямоване на

необхідність суттєвої зміни підходів щодо визначення мети, шляхів і методів розвитку цивілізації. Одним із підходів до формування такого мислення є виховання молоді, психологічно підготовленої до життя й діяльності у сучасних умовах розвитку людства, а також формування у неї вмінь прогнозувати взаємини в системі «людина – природа – суспільство» й усвідомлено ставитися як до власної безпеки, так і до безпеки навколишнього середовища.

Сучасний період розвитку людської цивілізації характеризується системною кризою, яка виявляється в погіршенні екологічної ситуації, зростанні кількості природних та техногенних катастроф, терористичних актів, локальних і регіональних джерел соціальної й політичної нестабільності. Різні катаклізми супроводжуються великими матеріальними витратами та загибеллю людей. У такій ситуації значно зростає актуальність та важливість дослідження питання безпеки життєдіяльності, особливо для спеціалістів з вищою освітою. Спеціаліст, який засвоїв зміст дисципліни «Безпека життєдіяльності» (далі – БЖД), здатний уміло діяти в умовах небезпеки, захищаючи, таким чином, як своє життя та здоров'я, так і життя та здоров'я інших людей.

Вирішенням питань, пов'язаних із викладанням курсу БЖД у вищій школі, успішно займаються В. Бегун, С. Дикань, Б. Житар, В. Захматов, І. Науменко, А. Пятова, В. Русін, В. Свистунов.

Аналіз досвіду зарубіжних колег (В. Іванова, Н. Солярова, І. Плющ) також показує, що однією з основних проблем організації навчання з безпеки життєдіяльності є дефіцит кваліфікованих педагогічних кадрів, низький рівень їхньої готовності до вирішення цих проблем, а також недостатнє навчально-методичне забезпечення предмета.

Для майбутніх педагогів предмет БЖД – це не тільки галузь наукових знань, яка охоплює теорію і практику захисту людини від небезпечних та шкідливих факторів природного та антропогенного походження, а перш за все така сфера, яка дасть змогу майбутнім вчителям передавати вміння та навички безпеки життєдіяльності своїм учням, уможливить їх захист від різних видів небезпек [3].

Мета статті полягає у визначенні актуальності вивчення майбутніми фахівцями нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» і обґрунтуванні її теоретичних засад.

Сучасний розвиток України вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки вчителя як особистості, здатної вирішувати важливі й необхідні завдання щодо проблем безпеки, які постають перед загальноосвітньою школою на якісно новому рівні. Учитель, виступаючи гарантом збереження життя й здоров'я дітей, повинен не тільки створити безпечні, комфортні та результативні умови навчально-виховного процесу, а й сформувати в учнів культуру безпеки – озброїти їх необхідними знаннями, уміннями й навичками з безпеки життєдіяльності.

Можна повністю погодитися із науковцем З. Яремко, котра твердо переконана, що сьогодні безпека людства залежить не стільки від досягнень науки і техніки, скільки від самої людини, трансформації її життєвих цінностей. Якщо донедавна науково-технічний прогрес сприймався як основа благополуччя людини, то сьогодні через потужний антропогенний вплив на довкілля та загрозу порушення глобальної рівноваги і знищення життя на Землі ця думка змінюється. Дедалі частіше акценти ставляться на негативних наслідках науково-технічного прогресу. Немає сумніву в тому, що сучасний етап науково-технічного прогресу характеризується загостренням питань безпеки життєдіяльності людини, тому й постає проблема пошуку шляхів їхнього вирішення [6].

Слід відзначити, що в ХХ ст. людство увійшло в складний період історії свого існування, коли воно вже оволоділо величезним науково-технічним потенціалом, але ще не навчилося достатньо обережно й раціонально ним користуватися. Швидка урбанізація та індустріалізація, різке зростання населення планети, інтенсивна хімізація сільського господарства, посилення багатьох інших видів антропогенного тиску на природу порушили біологічний кругообіг речовин у природі, пошкодили її регенераційні механізми, внаслідок чого почалося її прогресуюче руйнування. Це поставило під загрозу здоров'я та життя сучасного і майбутніх поколінь людей, існування людської цивілізації.

До введення у навчальний процес нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» спонукав спільний наказ міністра освіти України та начальника штабу цивільної оборони України № 182/200 від 20 червня 1995 р., яким з 1995/96 навчального року вводилося викладання дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона». За попередні десятиріччя був нако-

пичений певний досвід викладання дисциплін «Охорона праці» та «Цивільна оборона», тому найбільші хвилювання у фахівців цієї галузі викликає нова дисципліна «Безпека життєдіяльності» (БЖД), яка стала базовою у циклі дисциплін напряму безпеки життя і діяльності людини. БЖД визначена нормативною і повинна обов'язково включатися до навчальних планів всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр» [5].

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» посідає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівця за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» («молодший спеціаліст»). Зміст дисципліни базується на досягненнях та методах фундаментальних і прикладних наук, зокрема, філософії, біології, фізики, хімії, соціології, психології, екології, економіки, менеджменту тощо, і дає змогу випускникові вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їхні негативні наслідки. Майбутні фахівці повинні володіти сукупністю загальнокультурних і професійних компетентностей із питань БЖД у відповідних напрямках підготовки для вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я працівників в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій [1].

У той час як існуючий кваліфікаційний підхід спрямований на формування у випускника системи знань, умінь і навичок, що забезпечують типові види професійної діяльності у стабільних умовах, компетентнісний підхід сприяє формуванню готовності до більш ефективного розв'язання професійних, соціальних, особистих проблем у швидко змінюваних обставинах, у ситуації кризи тощо. На відміну від орієнтованої на засвоєння знань традиційної освіти, компетентнісна спрямована на набуття, крім знань, умінь і навичок, досвіду практичної діяльності. У цих умовах процес навчання набуває нового спрямування – він перетворюється на процес набуття знань, умінь, навичок і досвіду діяльності.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що з моменту започаткування дисципліни було розроблено концепцію і програми курсу, опубліковано чимало методичних

розробок і навчальних посібників. Оскільки ця дисципліна перебуває ще на стадії становлення, то її місце і роль у циклі навчальних дисциплін загальноосвітнього процесу вищих навчальних закладів досі повністю не визначена, про що свідчить зміст навчальних посібників і програм. Одні автори велику частину матеріалу відводять природним небезпекам і надзвичайним ситуаціям, хоча існують окремі дисципліни, такі як «Екологія» і «Цивільний захист, інші – техногенним небезпекам і способам захисту від них, що по суті є розділами курсу «Охорона праці» тощо. Відсутність єдиного підходу до навчання відчувається й у редакції Концепції безпеки життєдіяльності, затвердженій 12.03.2001 р. Усе це призводить до значних повторів у навчальних програмах. Проте слід сказати і про позитивні зрушення у цьому напрямі. На засіданні Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення, проведеному 30.03.2004 р., було досить чітко визначено послідовність вивчення тем і питань безпечної життєдіяльності: «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», «Основи екології», «Цивільний захист» [5].

Слід відзначити, що «Безпека життєдіяльності» охоплює надзвичайно широке коло питань, які тісно пов'язуються з іншими науками, а саме: гуманітарними (філософія, лінгвістика тощо); науками про людину (психологія, медицина, анатомія, педагогіка, ергономіка); природничими (математика, фізика, хімія, біологія); інженерними (опір матеріалів, електроніка, електротехніка тощо); науками про суспільство (право, економіка, соціологія тощо). Тому, щоб визначити місце цієї навчальної дисципліни у змісті підготовки, слід чітко вказати змістове ядро науки про безпеку життєдіяльності [1].

Безпека життєдіяльності – це інтегрована дисципліна гуманітарно-технічного спрямування, яка вивчає загальні закономірності виникнення небезпек, їх властивості, наслідки впливу їх на організм людини, основи захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини. Провідна мета дисципліни «Безпека життєдіяльності» полягає у формуванні в людини свідомого й відповідального ставлення до питань особистої безпеки і безпеки тих, хто її оточує. Необхідно навчи-

ти людину розпізнавати й оцінювати потенційні небезпеки; визначати шляхи надійного захисту від небезпек; уміти надавати допомогу в разі потреби собі та іншим; оперативно ліквідувати наслідки прояву небезпек у різноманітних сферах людської діяльності.

Завдання дисципліни «Безпека життєдіяльності» полягає в тому, щоб навчити студентів ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх види, визначати величину і ймовірність їх прояву. *Об'єктом* вивчення БЖД є людина і людське співтовариство, середовище, що її оточує, процес взаємодії людини з навколишнім середовищем (тобто життєдіяльність) та небезпеки, які при цьому виникають. *Предметом вивчення* є аналіз негативного впливу різного роду небезпек на життя та здоров'я людини, а також методів, засобів і заходів захисту від них. Як навчальна дисципліна вона становить складний соціально-педагогічний процес із такими *функціями*, як освітня, виховна та психологічна. Основним *методом* дослідження у БЖД є системний аналіз, оскільки як людина, так і середовище є складною, багатофункціональною й багатоелементною системою [4].

Науковий зміст дисципліни – теоретичні основи БЖД людини в системі «людина – середовище існування».

Вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» проводиться на I–II курсах навчання і передбачає лекційні, практичні заняття та самостійну роботу студентів. Під час лекційних занять рекомендовано використовувати методи системного аналізу й елементи проблемного навчання.

Основною засадою дисципліни «Безпека життєдіяльності» є інтеграція теоретичних і практичних знань, отриманих студентами у загальноосвітніх навчальних закладах (природознавство, хімія, основи безпеки життєдіяльності, фізкультура, трудове навчання тощо), одержаних при вивченні загальноосвітніх дисциплін у вищому закладі освіти, та набутого життєвого досвіду [3].

При підготовці до лекцій використовується Типова навчальна програма нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», яка затверджена Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України 31.03.2011 р.

Обсяги вивчення окремих розділів і тем нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» визначаються робочими освітньо-професійними навчальними програмами, які розробляються до кожної конкретної спеціальності, з урахуванням професійного спрямування потоків і груп, а також вимог стандартів освіти.

При дослідженні проблем безпеки життя однієї людини чи будь-якої групи людей їх необхідно вивчати без відриву від екологічних, технологічних, економічних, соціальних, організаційних та інших компонентів. Кожний із цих елементів здійснює вплив на інший, і всі вони перебувають у взаємозалежності, впливаючи на рівень життя, здоров'я, доброту людей [6].

Отже, наведені факти вказують на актуальність вивчення майбутніми фахівцями нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності». Слід зазначити, що цей предмет займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців, оскільки є дисципліною, що використовує досягнення та методи фундаментальних та прикладних наук з філософії, біології, фізики, хімії, соціології, психології, екології, економіки, менеджменту тощо і дає змогу випускникові вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації, та їх негативних наслідків. Виховання культури особистої безпеки базується на основних універсальних цінностях людини. Відтак можна виділити основні її цілі: виховання культури безпеки, виховання особистої безпеки, навчання основам безпечної життєдіяльності, підготовка до безпечної поведінки, підготовка до виживання. Розкриття суті цих понять дає можливість усвідомлено підходити до питання культури особистої безпеки і безпеки оточуючих людей та моральних цінностей.

Джерела

1. Бикова О.В. Про питання необхідності коригування програм навчальних дисциплін з безпеки з урахуванням основних положень «Концепції державної програми розвитку освіти»/ О.В. Бикова, С.І. Осипенко, С.А. Єременко, В.В. Бегун // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 7–8. – С. 51–53.
2. Желібо Є.П. Проблеми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у ВНЗ України / Є.П. Желібо, І.С. Сагайдак // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 12. – С. 35–36.

3. Запорожець О.І. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці та цивільний захист» / О.І. Запорожець, А.В. Русаловський, В.М. Заплатинський, Б.Д. Хармуладов // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 11. – С. 11–13.
4. Кобилянський О.В. Проблеми підготовки спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О.В. Кобилянський // Матеріали VIII МНПК «Гуманізм та освіта», 11–13 червня 2006 року. – Вінниця : Вінницький національний технічний університет, 2006.
5. Кузнецов В.О. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / В.О. Кузнецов, В.В. Мухін, О.Ю. Буров та ін. // Інформаційний вісник «Вища освіта». – К. : Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2001. – № 6. – С. 6–17.
6. Яремко З.М. Модель підготовки студентів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах [Текст] : зб. / З.М. Яремко // Збірник наукових праць. – Херсон, 2000. – Вип. 18: Педагогічні науки. – С. 164–167.

В статтю актуалізована проблема изучения дисципліни «Безопасность жизнедеятельности», раскрыта сущность понятия, обоснованы теоретические основы курса.

Ключевые слова: высшее образование, педагогическая деятельность, безопасность жизнедеятельности, безопасность жизни, здоровье, профессиональная подготовка.

This article deals with the problem of studying of the discipline “Vital Activity Safety”, presents the essence of the concept, substantiates theoretical foundations of the course.

Key words: higher education, educational activity, safety, life safety, health, professional training.